

DRAGO BOŽAC: PONOSNI NASE (*Razvoj TO in njen prispevek pri osamosvojitvi Slovenije na Krasu in v Brkinih*). Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Krasa in Brkinov Sežana, 2018, 518 str.

V letu 2018, ko smo v Sloveniji zaznamovali in praznovali 50-letnico ustanovitve Teritorialne obrambe Slovenije (TO), je izšlo veliko zbornikov in monografij na to temo. Skoraj vse nove knjižne izdaje so hkrati tesno navezane za čas slovenskega osamosvajanja v letih 1990–1991 in še posebej na vojno za Slovenijo 1991. V njej je prišla do izraza TO kot dobro usposobljena vojaška sila, ki se je skupaj s pripadniki tedanje Milice in drugih komponent odpora uprla agresorski JLA. Eno takšnih knjig z naslovom *Ponosni nase* je napisal **Drago Božac**, sicer upokojeni podpolkovnik Slovenske vojske (SV). Avtor je gradivo zbiral dolga leta in pri tem uporabil množico virov in literature, pa tudi izjav in ocen udeležencev vojne 1991 na območju Krasa in Brkinov. To mu je bilo toliko lažje, saj je bil v času osamosvajanja Slovenije poveljnik Občinskega štaba TO Sežana. Nastajanje knjige je prekinilo županovanje divjaški občini, ki jo je Drago Božac vodil od leta 2010 do leta 2014. Po koncu mandata je z vso vnemo nadaljeval z zbiranjem in pregledovanjem gradiva in ob 50. obletnici Teritorialne obrambe Slovenije, v kateri je tudi sam aktivno sodeloval od njenega nastanka dalje, poskrbel za izid zajetnega knjižnega dela, ki je dragocen prispevek v zakladnico slovenskega zgodovinopisja. Predvsem pa je njegova knjiga, ki obsega preko 500 strani in jo bogatijo številni izbrani dokumenti in fotogra-

fije, zakladnica podatkov za vse, ki se bodo lotevali znanstvenega raziskovanja in proučevanja tega dela slovenske novejše zgodovine.

V uvodnem delu avtor opisuje zgodovinska izhodišča, ki so botrovala nastanku TO v Sloveniji, del knjige pa namenja tudi opisu sežanske občine (ki je tedaj zajemala štiri sedanje) z vidika vojaškega delovanja. Težišče vsebine sega v čas pred osamosvojitvenimi dogodki in seveda samega osamosvajanja Slovenije, ponuja pa tudi odgovore na vprašanja, kaj se je dogajalo na prvi dan uradno nikoli priznane agresije JLA 26. junija 1991, torej na »dan prej«. Ob tem se Božac ne omejuje zgolj na vlogo teritorialcev, temveč poudarja vlogo vseh, ki so, zlasti na Krasu in v Brkinih, v osamosvojitvenih procesih sodelovali v različnih vlogah. Kot je v recenziji napisal polkovnik dr. **Boris Rutar**, je tako v tuji kot domači javnosti pogosto zaslediti očitek, da vojna za Slovenijo ni bila prava vojna, ker je trajala zelo kratek čas. »Takšna ocena, seveda s časovne distance, je povsem neprimerna, saj nihče prvi dan vojne ni vedel, koliko časa bo trajala,« dodaja. Kot je ob izidu knjige zapisal podpolkovnik in prof. zgodovine **Karlo Nanut**, odličen poznavalec slovenske vojaške zgodovine in pronicljivi analitik, je knjiga res obsežna, zato »zasluži pozornost vse tja do Generalštaba Slovenske vojske in vseh vojaških šol v Sloveniji. Povsem razumljivo je, da se morajo upoštevati vsa dokazana dejstva, predvsem zaradi naše še vedno nedorečene vojaške zgodovine. Avtor Drago Božac se je potrudil, da je oblikoval obširno delo, zato ne smemo spregledati, da je bilo tako v Sloveniji kot v Južnoprimorski pokrajini prodiranje različnih oklepni vozil opravljeno

na diletantski način. Čadovi tanki so res prišli na določene mejne prehode, saj so uporabljali praviloma ugodne smeri na asfaltiranih cestih. Kljub občasnim preprekam in protestom oklepniki zasedejo mejne prehode na zahodni meji. In kaj se je zgodilo za tem? Ko dosežejo končni cilje, so spregledali, da ne razpolagajo z manevrskim prostorom. Osvojili so le točke, na katerih so bili odlična tarča pripadnikom TO, kar pri mnogih častnikih JLA povzroča agresivne nastope in grožnje z uničevalnim orožjem.

Vsekakor je knjiga Ponosni nase z obilico dokumentarnega gradiva, opisi dogajanja in imeni ljudi, ki so sodelovali v dogodkih, pomembnih ne le za Primorsko, temveč za vso Slovenijo, dragocen dokument časa in prostora. Ne le za tiste, ki so tisti čas doživljali, pač pa tudi za prihodnje rodove. Kot je zapisal **prof. dr. Božo Repe**, so o TO v zadnjih letih nastali številni teksti različne kakovosti. »Prihaja, kot je znano, tudi do dveh temeljno različnih pogledov, povezanih z osamosvojitvijo oziroma nastankom teritorialne obrambe, ki je brez dvoma nastala kot posledica napada sil Varšavskega pakta na Češkoslovaško in postopoma postala osnova za slovensko vojsko. Prav tako ni mogoče zanikati dejstva, da je bilo organizacijsko jedro teritorialne obrambe okrog 5000 rezervnih oficirjev, ki so končali šolo za rezervne oficirje v Bileči, Ljubljani ali v specialnih rodovih JLA. Ti so nosili tudi težo odločitev med osamosvojitveno vojno in bili sposobni zavrtniti tudi zgrešene ukaze z verjetnimi katastrofalnimi posledicami za civilno prebivalstvo (npr. ukaz za napad na vojašnice v Ljubljani), ki so prihajali z vrha TO in z ministrstva za obrambo. Pri opisovanju vloge TO med osamo-

svojitveno vojno je bila mnogokrat (še posebej v mitoloških in ideoloških interpretacijah osamosvojitve) spregledana ali premalo poudarjena vloga milice«.

Število študij, ki prikazujejo nastanek in razvoj TO v posameznih lokalnih okoljih, narašča. K temu moramo prišteti še razne spominske sobe, občasne razstave in druge dogodke, povezane z obletnico nastanka. Gre za izdelke različne kakovosti, večkrat ob sicer hvalevrednih namenih tudi za pretiravanja ali iskanje »odpora« tam, kjer ga v resnici ni bilo, saj je bila vojna za osamosvojitve časovno in teritorialno omejena. Na neki način se ponavlja sindrom, značilen za partizanske pisce. Tega za knjigo Draga Božca ne bi mogli reči, narobe, to je tehtno napisano delo, ki nas dobesedno sili k branju. In to kljub temu, da knjiga prinaša vsebine iz lokalno sicer omejenega dela Slovenije (Kras in Brkini), a s sporočilnostjo nagovarja tudi bralce iz ostalih delov Slovenije. Mnoge teme in poglavja so namreč zastavljeni in predstavljene tudi širše, v kontekstu časa in prostora. Kljub temu, da Drago Božac ni imel namena pisati znanstvene monografije, saj za kaj takega ni imel ne dovolj zgodovinopisnega znanja in tudi ne drugih pogojev, ki so za takšno delo nujno potrebni, je nastalo uporabno, razumljivo napisano delo, ki bo dragocen pripomoček zgodovinarjem in vsem drugim raziskovalcem novejših slovenske zgodovine. Knjiga ima ravno dovolj elementov in primesi, da jo bodo vsi z veseljem jemali v roke, saj bodo razumeli njeno vsebino in predvsem – namen. In prav v tem je njena dodana vrednost.

Marjan Toš